

RYSZARD SŁOMSKI

Profesor Jerzy Pawełekiewicz (1922-2008) – wspomnienie

W dniu 5 października 2008 r. zmarł prof. dr Jerzy Pawełekiewicz, wieloletni kierownik Katedry Biochemii i Biotechnologii naszej Uczelni. Wiadomość o nagłej śmierci Profesora przyjęliśmy z ogromnym smutkiem i głębokim żalem. Uroczystości pogrzebowe odbyły się w dniu 20 października 2008 r. w Częstochowie na cmentarzu Kule. Nadzwyczajne posiedzenie Senatu Uczelni poświęcone pamięci prof. Pawełekiewicza odbyło się 10 października 2008 r. Hołd Profesorowi oddali J.M. Rektor prof. dr hab. Grzegorz Skrzypczak, Dziekan Wydziału Rolniczego prof. dr hab. Wiesław Koziaara, kierownik Katedry Biochemii i Biotechnologii prof. dr hab. Ryszard Słomski, wybitny uczeń Profesora prof. dr hab. Andrzej

B. Legocki, dyrektor Instytutu Chemii Bioorganicznej PAN prof. dr hab. Wojciech Markiewicz oraz dyrektor Instytutu Biologii Molekularnej UAM prof. dr hab. Zofia Szweykowska-Kulińska. Współpracownicy Profesora z Katedry Biochemii i Biotechnologii stracili w Jego Osobie wybitnego biochemika, nauczyciela, wychowawcę, a przede wszystkim Profesora, który do ostatnich dni służył swoją pomocą i doświadczeniem.

Profesor Jerzy Pawełekiewicz urodził się 16 października 1922 r. w Częstochowie, gdzie ukończył szkołę średnią. W latach okupacji rozpoczął studia na Tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich, a po wyzwoleniu kontynuował studia na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym Uniwersytetu Poznańskiego, które ukończył w 1947 r. Z naszą Uczelnią związany był od 1945 r., kiedy to rozpoczął pracę pod kierunkiem prof. Stanisława Glixellego w Katedrze Chemii Ogólnej ówczesnego Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego. Po dwóch latach przeniósł się do Instytut Przemysłu Skórzanego, a następnie został kierownikiem laboratorium w Centralnym Instytucie Standaryzacji Ministerstwa Handlu Zagranicznego. Stopień doktora chemii uzyskał Profesor w 1952 r., w tym czasie pracował jako adiunkt w Katedrze Technologii Rolnej ówczesnej Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Stopień docenta uzyskał w roku 1954, a w rok później objął kierownictwo Katedry Chemii Ogólnej. W 1956 r. została powołana na Wydziale Rolniczym Katedra Biochemii i jej prowadzenie powierzono doc. dr. Jerzemu Pawełekiewiczowi. Szeroko prowadzona dzia-

---

Prof. dr hab. Ryszard Słomski, Katedra Biochemii i Biotechnologii Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu; Instytut Genetyki Człowieka PAN w Poznaniu

łałość naukowa, dydaktyczna i organizacyjna sprawiła, że Profesor uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego w 1960 r. i profesora zwyczajnego w 1967 r. W tym samym roku został członkiem Polskiej Akademii Nauk. W latach 1965-1966 był dziekanem Wydziału Rolniczego. Profesor Pawełekiewicz otrzymał w 1995 r. doktorat honoris causa Akademii Rolniczej w Poznaniu.

Profesor był członkiem Rady Głównej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, członkiem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej, członkiem Rad Naukowych Instytutu Biologii UAM, Instytutu Genetyki Roślin PAN, Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN, przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Chemii Bioorganicznej PAN, członkiem licznych towarzystw naukowych i komisji ministerialnych. Był promotorem 27 doktorantów, z których 10 uzyskało stopień doktora habilitowanego, a czterech tytuł profesora. W 1974 r. Profesor otrzymał Nagrodę Państwową I stopnia, a także wielokrotnie był nagradzany przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i rektorów naszej Uczelni. Wybitne zdolności badawcze, dydaktyczne i organizacyjne, w połączeniu z wielką umiejętnością współzycia z ludźmi, a także kierowania zespołem, zdobyły prof. Pawełekiewiczowi powszechne uznanie oraz autorytet.

W działalności naukowo-badawczej prof. Pawełekiewicza wyróżnić można dwa okresy. Pierwszy, od 1950 do 1967 r., obejmuje prace nad witaminą B₁₂, i drugi okres, od 1967 poświęcony pracy nad biosyntezą białka. W latach sześćdziesiątych zatarły się granice między chemią organiczną, nieorganiczną i fizjologiczną. Nastąpił wówczas intensywny rozwój biochemii i biologii molekularnej. Pod kierunkiem prof. Pawełekiewicza Katedra Biochemii, wówczas jedyna tego typu katedra na uczelniach rolniczych, prowadziła intensywne badania nad chemiczną strukturą oraz sposobami biologicznej syntezy *in vivo* i *in vitro* witaminy B₁₂ i jej pochodnych. Olbrzymim osiągnięciem Profesora było przeprowadzenie szczegółowych badań nad strukturą i modyfikacją che-

miczną korynoidów z różnych szczepów bakterii oraz biosyntezą poszczególnych fragmentów tej niezwyklej cząsteczki. Wyniki tych badań publikowane były prawie wyłącznie w renomowanych czasopismach biochemicznych. Dzięki pracom Profesora nasza Katedra stała się rozpoznawalna w ośrodkach naukowych na całym świecie. Po raz pierwszy opisano przemianę witaminy w jej biologicznie czynną formę w wątrobie zwierząt i ludzi. Na tym polu współpracowali z Profesorem Bogusław Bartosiński, Zenon Schneider, Witold Walerych, Henryka Wierzbicka i Bolesław Zagalak. Zasadnicze znaczenie dla dalszego rozwoju Katedry, rozszerzenia jej profilu badawczego w latach 1964-1972, miało uzyskanie dobrze wyposażonych lokali w gmachu przy ul. Wołyńskiej 35. Zmienione warunki lokalowe i wyposażenie w dobrą jak na owe czasy aparaturę badawczą miały istotny wpływ na poziom prac podejmowanych w następnych latach oraz na ukształtowanie działalności naukowej nawiązującej do najbardziej współczesnych zagadnień biologii molekularnej. W tym czasie prof. Pawełekiewicz podjął całkowicie nową problematykę biosyntezy białka, tworząc od podstaw warsztat metodyczny. W swoich badaniach skupił się na pierwszych etapach biosyntezy białka, wybierając materiał roślinny jako główny model doświadczalny. W pracach tych brał udział prof. Andrzej B. Legocki. Badania prowadzone przez prof. Pawełekiewicza wytyczyły kierunki, w których później rozwijała się tematyka badawcza poznańskiego środowiska biochemicznego.

Profesor podjął się w 1972 r. kierowania nowo powstałym Międzyuczelnianym Instytutem Biochemii, pionierską placówką tego typu. Koordynując ogólnokrajowy program pt. *Biologia molekularna i inżynieria genetyczna roślin*, odniósł ogromny sukces w podniesieniu rangi badań biochemicznych roślin w Polsce. W pracach tych oprócz Andrzeja B. Legockiego brali udział Andrzej Guranowski, Hieronim Jakubowski, Wojciech Kędzierski, Andrzej Konieczny, Cezary Mądrzak, Michał

Sikorski, Tomasz Twardowski, Witold Walezych, Henryka Wierzbicka i Janina Zawielak, a spoza Katedry Sławomir Bartkowiak i Halina Augustyniak. W ramach tego programu podjęto badania 36 krajowych zespołów.

Przez wiele lat prof. Pawełkiewicz prowadził wykłady z biochemii dla studentów Wydziału Rolniczego i doktorantów. Cieszyły się one dużym uznaniem i popularnością. Był nauczycielem wymagającym, stąd po wielu latach absolwenci Uczelni z dużym uznaniem wspominają Jego wykłady, ich treść, sposób przekazu i egzaminy.

Od 1997 r. zajmuję pokój po prof. Pawełkiewiczu. Jest to pokój szczególny. To w nim odbywały się egzaminy nie tylko z biochemii, lecz również egzaminy doktorskie. Wielu pracowników naukowych odwiedzających naszą Katedrę od razu wspomina ten pokój i odżywają wspomnienia. Profesor Pawełkiewicz był recenzentem rozpraw doktorskich i habilitacyjnych wielu dzisiejszych profesorów. Będąc już na emeryturze, prof. Pawełkiewicz działał w Komisji Doktorskiej Instytutu Chemii Bioorganicznej PAN w Poznaniu. Młodsze pokolenie badaczy jeszcze długo po egzaminie doktorskim wspominało zwykle trudne i dociekliwe pytania Profesora.

W dniu 15 października 2002 r. w Kolegium Rungego odbyła się uroczystość jubileuszowa z okazji osiemdziesiątych urodzin prof. Jerzego Pawełkiewicza. Wybitne zdolności badawcze, dydaktyczne i organizacyjne zdobyły prof. Pawełkiewiczowi powszechne uznanie i autorytet. Nic dziwnego, że na uroczystości zjawilo się blisko 150 osób współpracujących w przeszłości z Profesorem, a obecnie zajmujących wysokie stanowiska w nauce. W części

wykładowej odbyły się trzy wykłady: prof. Zenona Schneidera pt. *Kierunki badań nad witaminą B₁₂ w Katedrze Biochemii*, prof. Andrzeja B. Legockiego pt. *Cztery dekady badań nad biosyntezą białka przy ul. Wołyńskiej* oraz mój wykład pt. *Perspektywy badań nad transgenozą zwierząt w Katedrze Biochemii i Biotechnologii*, w których obok części wspomnieniowej odnośnie badań nad witaminą B₁₂ i początkami biologii molekularnej nakreślono perspektywy dalszych badań prowadzonych w Katedrze Biochemii i Biotechnologii. Prowadząc tę uroczystość, stwierdziłem, że działalność prof. Pawełkiewicza może być przykładem dla młodej generacji biochemików, jak w trudnych warunkach, przy małych i często niedostatecznych środkach, organizować warsztat naukowy, a dzięki uporowi badawczemu, wytrwałości i świadomemu dążeniu do celu uzyskiwać osiągnięcia naukowe o najwyższej wartości.

Ostatnią doświadczalną pracą prof. Pawełkiewicza była: Nuc P., Nuc K., Szweykowska-Kulińska Z., Pawełkiewicz J. (1997) *Nucleotide sequence of nuclear tRNA(Gly) genes and tRNA(Gly) pseudogenes from yellow lupin (Lupinus luteus): expression of the tRNA(Gly) genes in vitro and in vivo*. „Acta Biochim. Pol.” 44: 259-74, a ostatni opublikowany tekst autorstwa Profesora, krótkie wspomnienie, ukazał się w Acta Biochimica Polonica z okazji 50-lecia tego czasopisma, w którego Radzie Redakcyjnej Profesor zasiadał: Pawełkiewicz J. (2003) *Reminiscences*. Acta Biochim. Pol. 50: XV-XVI.

Z głębokim żalem pożegnaliśmy Profesora
Jerzego Pawełkiewicza
Cześć Jego pamięci!

